

1. Referentie

Referentie	Jans, M. (2001). <i>Kinderen op het speelplein</i> . Onuitgegeven onderzoeksrapport, Onderzoekscentrum Kind en Samenleving (Meise).
Taal	Nederlands
ISBN	/
Publicatievorm	Onderzoeksrapport

2. Abstract

Wanneer kinderen één of meerdere dagen van hun vakantie op het speelplein vertoeven geven ze actief betekenis aan dat speelplein. Speelpleinkinderen betekenen het speelplein in wisselwerking met hun omgeving, vriendjes, animatoren, ouders, ... Met behulp van de begrippen actorschap en structuur proberen de onderzoekers een genuanceerd inzicht te krijgen in dat proces van betekenisverlening. De onderzoekers besluiten dat de mate waarin kinderen zich actor voelen op het speelplein in belangrijke mate bepaalt welke betekenis ze aan dat speelplein geven.

Elf steeds terugkerende thema's lijken van belang te zijn wanneer kinderen hun lot verbinden met het speelplein. Ze hebben het dan over de animatoren, het speelmateriaal, de fysieke ruimte, het speelsysteem en de dagindeling, de vriendjes, hun zussen en/of broers, de sfeer, over specifieke kinderthema's, over thuis en de opvang. Aan elk van deze thema's worden door kinderen zeer uiteenlopende betekenissen toegekend. De wijze waarop kinderen zich verhouden of soms niet verhouden tot die thema's kleurt hun perceptie van het speelplein.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Kinderopvang, vrije tijd
Trefwoord(en)	Jeugdwerk, kinderen, speelpleinen

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	Vlaamse Dienst Speelpleinwerk
Onderzoeker(s)	Marc Jans Onderzoekscentrum Kind en Samenleving Nieuwelaan 63 1860 Meise Tel: 02/ 272 07 53 Fax: 02/ 269 78 72 info@k-s.be http://www.k-s.be

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Welke betekenis geven kinderen aan het speelplein? Zullen kinderen sterker betekenis geven aan het speelplein, naarmate ze het gevoel hebben deel uit te maken van wat voor hen het speelpleingebeuren is, het gevoel hebben dat speelpleingebeuren actief mee te maken of met andere woorden, naarmate kinderen meer actor zijn op het speelplein?
Hypothesen	/

6. Methode

Onderzoeks-	De voorkeur van de onderzoekers ging uit naar een interpretatieve onderzoeksbenadering,
-------------	---

methode	binnen deze benadering meenden ze dat een kwalitatief onderzoek opzet beter aansloot bij de onderzoeksvraag. Het gaat hier om een etnografisch onderzoek. De onderzoek opzet bestond uit 3 fasen. In de eerste fase kregen de veldonderzoekers een training en opleiding. Op basis van bronnen en interviews dienden ze een portret van het speelplein te maken. In de volgende fase werden de data verzameld (a.d.h.v. minstens 2 half open interviews per speelplein, talrijke korte meer spontane interviews, beeldend werken, participerende observaties en een dagboek dat de veldonderzoekers dienden bij te houden). In de laatste fase, de analyse en rapportering, werden de data doorlopen op zoek naar patronen.
Onderzochte groep	Niettegenstaande algemene tendensen binnen het speelpleinwerk, kan ook worden vastgesteld dat het speelplein sterk lokaal gekleurd wordt. Daarom werd besloten de kinderen op te zoeken in drie totaal verschillende speelpleinwerkingen. Met name speelplein Hulgenrode (Wommelgem), speelplein Bartje (Beveren-Waas) en het Gaverspeelplein (Deerlijk). Speelplein Hulgenrode is gelegen in het groen aan de rand van de stad op een uitgestrekt terrein met twee bossen, graspleinen, beken, dierenweide, VIP-lokaal voor 12-plussers, ... Speelplein Bartje kreeg in 2000 onderdak in een vrij grote gemeenschapsschool met een uitgestrekt domein, groenpartijen, sportvelden, verkleedkamer, kleuterlokaal, ... Het Gaverspeelplein heeft zijn vaste stek in de gemeentelijke sportzaal, op een domein met overdekt zwembad, tennisvelden, speeltuin, bouwspeelplaats, materiaalhoek, kleine vijver, ...
Bereik	/

7. Resultaten

Relatie acterschap en betekenisgeving speelplein	Doorheen het onderzoek werden 11 steeds weerkerende factoren ontdekt die voor elk kind op verschillende wijze al dan niet een stimulans kunnen zijn om acterschap op het speelplein op te nemen.
Animatoren	Voor de kinderen spelen de animatoren op het speelplein een belangrijke rol. Het belang en de betekenis van die animatoren is echter zeer variabel. Afhankelijk van het kind, van het moment en van de plaats stellen kinderen verschillende verwachtingen in de animator. Kinderen gaan zelf actief op zoek naar die animator die ze op een gegeven moment nodig hebben. In de mate waarin de groep van animatoren kan inspelen op de uiteenlopende rolverwachtingen die bij de kinderen leven, zullen meer kinderen door toedoen van de animatoren stimulansen vinden om acterschap op te nemen. Of anders uitgedrukt, naarmate kinderen de animator aantreffen die ze op een gegeven ogenblik nodig hebben, zullen ze zich gestimuleerd weten om zich het speelpleingebeuren toe te eigenen. De betekenis die ze in die omstandigheden aan het speelplein toekennen zal bijgevolg positief gekleurd zijn.
Speelmateriaal	Speelmateriaal met spektakelwaarde is erg in trek bij kinderen. De aantrekkingskracht van speelgoed blijkt duidelijk uit het groot aantal ruzies en conflicten die tussen kinderen onderling en tussen kinderen en animatoren ontstaan naar aanleiding van de verdeling van deze vaak schaarse speelmaterialen. Dergelijk spektakelmateriaal geeft niet alleen aanleiding tot conflict, maar ook tot acterschap. Veel materiaal waar animatoren niet onmiddellijk speelgoed in zien, kan voor kinderen wel eens die betekenis krijgen. De mate waarin kinderen worden aangemoedigd om speelgoed ruim op te vatten, kan stimulansen inhouden om acterschap aan de dag te leggen op het speelplein.
Ruimte	Het ter beschikking stellen van ruimte om te spelen behoort tot één van de hedendaagse maatschappelijke functies van het speelpleinwerk. De nood aan speelruimte wordt door kinderen zelf gesignaleerd. Ook op het speelplein zelf lieten kinderen meermaals merken dat ze de beschikbare ruimte belangrijk vonden. Vooral de buitenruimte wordt erg begeerd. Niet alle kinderen zijn echter even gek op buitenspelen. Sommige kinderen verkozen op sommige momenten de geborgenheid van binnenruimtes en vonden vooral daar stimulansen om zich als actor op te stellen op het speelplein. Kinderen weten snel hun lievelingsplekjes te vinden. Wanneer de toegankelijkheid of de functie van die plekjes verandert gaat daar onvermijdelijk ook een invloed van uit op het acterschap van die kinderen.

Speelsystemen	Voor veel kinderen biedt het vrij speelsysteem gecombineerd met een open aanbod veel en verscheiden stimulansen tot actorschap. Andere kinderen lijken zich niet gestimuleerd te weten door het vrij speelsysteem om acties te ondernemen. Wanneer het spel van kinderen op voorhand wordt overgestructureerd roept dit weerstanden op bij kinderen. Er kan evenwel niet geconcludeerd worden dat een strakker speelsysteem actorschap per definitie voor alle kinderen afremt. Hoewel het speelsysteem een aanwijsbare invloed heeft op het spel van kinderen, betekent dit niet per definitie voor alle kinderen dat het ene speelsysteem aanleiding zou geven tot meer positieve betekenisverlening aan het speelplein dan andere speelsystemen. Kinderen geven immers zelf actief betekenis aan het speelsysteem en geven daardoor mee vorm aan het speelplein.
Dagindeling	Een dagindeling kan een middel zijn om het spel van kinderen te organiseren. Dergelijke indeling biedt de kinderen een structuur aan op basis waarvan ze hun spel kunnen en moeten organiseren. Enerzijds kan dit een steun bieden aan kinderen. Ze worden daardoor in staat gesteld om hun spel te kaderen binnen het verloop van een ganse speelpleindag. Anderzijds kunnen kinderen door dergelijke markeringen geremd worden in hun spel. Op elk speelplein zijn er ook momenten waarop alle kinderen worden verzameld. Op zo'n momenten worden ook wel eens afspraken gemaakt. Dit laat kinderen dan weer toe om zich in lijn te stellen met de regels van het speelplein. Zo'n gezamenlijke momenten en het maken van afspraken houden voor een aantal kinderen extra stimulansen in om later van alles te gaan ondernemen op het speelplein.
Vriend(inn)en	Vrienden hebben een specifieke invloed op de betekenis die kinderen aan het speelplein geven. De vriendengroep kan kinderen aanzetten tot actorschap. Van peers gaat vaak een stimulerende uitdaging of een aantrekkelijk model uit op basis waarvan kinderen hun grenzen weten te verleggen. Maar van die vriendengroep kan ook een sociale druk uitgaan, een druk die soms ook het actorschap van kinderen kan stroomlijnen en inperken. Sommige kinderen spreken op voorhand af en stellen zich bijgevolg als actor op nog voor dat ze fysiek op het speelplein aanwezig zijn. Andere kinderen komen zonder vrienden. Wanneer ze er niet in slagen om vrienden te maken werkt dit remmend op hun actorschap.
Zussen en broers	De meeste broers of zussen hebben onvermijdelijk iets met elkaar. Ze hokken opvallend samen op vrije momenten. Ze kunnen elkaar soms op sleeptouw nemen. Ze maken het elkaar makkelijker om de eerste stappen op het speelplein te zetten. Ze stimuleren elkaar om het speelplein te gaan ontdekken. Soms zijn broers en zussen zelfs onafscheidelijk en vinden ze bijna uitsluitend in hun onderlinge interactie stimulansen om zich als actor op het speelplein te profileren, animatoren, speelmateriaal, speelsysteem of andere factoren ten spijt. Maar broers en zussen kunnen evengoed remmend werken. Grote broers en zussen weten zich soms geremd door verantwoordelijkheidszin.
Sfeer	Vooreerst zijn er die elementen die intentioneel bedoeld zijn om sfeer te scheppen. Een goede inkleding kan in belangrijke mate de sfeer op het speelplein maken. Het laat kinderen toe om zich met het speelpleingebeuren te identificeren. De spanning die vaak door inkleding wordt gecreëerd kan soms ook te groot worden. Dit kan kinderen aanzetten tot plotse en onverwachte vormen van defensief actorschap. Hoewel organisatoren van het speelplein enige invloed kunnen uitoefenen, stellen de onderzoekers echter vast dat vooral kinderen zelf een belangrijke actor zijn in het ontwikkelen van sferen op het speelplein. Daartoe kunnen kinderen terugvallen op hun rijke verbeelding. Wanneer ruimte voor verbeelding wordt geboden, ook via het stimuleren van de eigen fantasie van kinderen, kan dit hun actorschap op het speelplein vergroten.
Kindercultuur	Kinderen zijn gevoelig voor rages. Deelnemen aan dergelijke rages geven kinderen het gevoel er bij te horen en stellen hen in staat om een eigen agenda te hebben, onafhankelijk van de volwassenen die hen omringen. In de zomer van 2000 gingen kinderen massaal op in de wereld van Pokémon. Kinderen zijn vaak erg in de ban van kinderrages, zo erg dat er wel eens spanningen ontstaan. Een mogelijkheid om dergelijke spanningen te verminderen, is het verbieden van Pokémonkaarten. Zo'n verbod kan enerzijds het actorschap van kinderen die erg gedreven zijn door de rage afremmen. Anderzijds worden sommige kinderen ook wel eens afgeperst. Voor hen kan een verbod ruimte scheppen voor nieuwe en andere initiatieven. Wanneer kinderen ruimte krijgen om te onderhandelen over een verbod, kunnen ze zich nadrukkelijker als actor op het speelplein manifesteren.

Thuis	Voor veel kinderen is hun thuis hun uitvalsbasis van waaruit ze andere sociale ruimtes en praktijken, waaronder het speelplein, ontdekken. Kinderen refereren echter op zeer diverse wijze naar hun thuis. Hun band met thuis kan hun acterschap op het speelplein zowel vergroten als inperken. Daar kinderen op sommige momenten sterk op hun thuis betrokken zijn, kan men beter zoeken hoe de thuissituatie meer kan wegen op de betekenis die deze kinderen aan het speelplein geven. Men kan zoeken naar stimulansen die in de thuissituatie liggen vervat en die het acterschap op het speelplein bevorderen. De band met thuis kan soms ook beperkend werken. Sommige kinderen voelen zich erg geremd omdat ze zich niet durven (mogen?) vuil maken of omdat ze voor hun kleine broer of zus moeten zorgen.
Opvang	Voor sommige ouders biedt het speelplein een oplossing voor hun opvangprobleem. Wanneer kinderen omwille van de nood aan opvang naar het speelplein gaan, zijn ze zich daar terdege bewust van. Dit hoeft niet automatisch te betekenen dat het speelplein geen keuze kan zijn voor deze kinderen. Ook al komen kinderen naar het speelplein omwille van de opvang, dan nog kunnen ze dit in hun eigen plannen inpassen. Dit hoeft dus niet per definitie te wegen op het acterschap van kinderen die naar het speelplein komen. Voor andere kinderen kan de nood aan opvang zwaarder doorwegen op hun motivatie om naar het speelplein te komen. Sommige kinderen weten bijna zonder nadenken alternatieven te verzinnen voor het speelpleinen. Het probleem is dat die alternatieven meestal onhaalbaar zijn zonder toedoen van een volwassene.

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

Jans, M. (2002). Kinderen op het speelplein. *Welwijs*, 13, (2), 9-13.

Vlaamse Dienst Speelpleinwerk. (s.d.) *DNA nr 6. Eindelijk vakantie. Hoe kinderen het speelplein beleven*. Meise: VDS.

9. Beleidsaanbevelingen

Ja

10. Samenvatting

Binnenkort is het weer zo ver. Ook deze zomermaanden zullen we zo'n 160.000 kinderen terugvinden op de 400 speelpleinwerkingen die Vlaanderen rijk is. Maar wat hebben al die kinderen daar te zoeken? Komen ze naar het speelplein omdat hun ouders moeten werken of hebben ze eigen plannen? Wat betekent het speelpleinwerk voor die kinderen? Met deze vragen in het achterhoofd stuurden de onderzoekers tijdens de zomervakantie van 2000 drie onderzoekers naar het speelplein. Ze hielden er zich gedurende drie weken op en probeerden uit te zoeken waar het al die kinderen om te doen was. Een helse onderneming. Gewapend met notaboekjes, fototoestellen en recorder verzamelden ze massa's indrukken, uitspraken en observaties die ons een glimp geven van het speelplein bekeken door de ogen van kinderen.

In het onderzoek zijn de onderzoekers er van uit gegaan dat wat voor kinderen het speelpleingebeuren is, niet noodzakelijk hetzelfde is wat wij onderzoekers, animatoren, jeugdwerkers verstaan onder de noemer speelplein. Kinderen ontplooiën op hun eentje of in groep allerlei initiatieven op het speelplein. Kinderen komen er en gaan op hun eigen manier om met het speelpleinaanbod.

Elf steeds terugkerende thema's lijken van belang te zijn wanneer kinderen hun lot, althans voor een tijdje, verbinden met het speelplein. Aan elk van deze thema's worden door kinderen zeer uiteenlopende betekenissen toegekend. De wijze waarop kinderen zich verhouden of soms niet verhouden tot die thema's kleurt hun perceptie van het speelplein.

Animatoren

Voor de kinderen spelen de animatoren op het speelplein een belangrijke rol. Het belang en de betekenis van die animatoren is echter zeer variabel. Kinderen gaan zelf actief op zoek naar die animator die ze op een gegeven moment nodig hebben. In de mate waarin de groep van animatoren kan inspelen op de uiteenlopende rolverwachtingen die bij de kinderen leven, zullen meer kinderen door toedoen van de animatoren stimulansen vinden om zich het speelpleingebeuren toe te eigenen.

Speelmateriaal

Kinderen vatten speelmateriaal zeer ruim op. Veel materiaal waar animatoren niet onmiddellijk speelmateriaal in zien, kan voor kinderen wel eens die betekenis krijgen. Wanneer kinderen aangemoedigd worden om speelmateriaal ruim op te vatten, zullen ze zelf meer initiatief kunnen nemen op het speelplein.

Ruimte

Op het speelplein lieten kinderen meermaals merken dat ze de beschikbare speelruimte erg belangrijk vinden. Vooral de buitenruimte wordt erg begeerd door vele kinderen. Men dient hier echter te nuanceren. Niet alle kinderen zijn altijd even gek op buiten spelen. Sommige kinderen verkozen op sommige momenten de geborgenheid van binnenruimtes en vonden vooral daar stimulansen om zich thuis te voelen op het speelplein. De beschikbare ruimte op het speelplein kan de ondernemingszin van kinderen ook afremmen.

Speelsysteem

De onderzoekers stelden vast dat veel kinderen hun gang gaan op het speelplein, ongeacht het speelsysteem. Daarbij verliezen ze de tijd, de structuur en het aanbod uit het oog. Ze geven zelf actief betekenis aan het systeem. Ze zetten het speelsysteem naar hun hand. Andere kinderen hebben meer nood aan een duidelijke structuur en vinden in een vrij speelsysteem soms onvoldoende houvast om zich met het speelpleingebeuren te identificeren.

Dagindeling

Alle speelpleinwerkingen hanteren een dagindeling. Dergelijke dagindeling biedt kinderen een structuur aan op basis waarvan ze hun spel kunnen en moeten organiseren. Enerzijds kan dit een steun bieden. Kinderen worden daardoor in staat gesteld om hun spel te kaderen binnen het verloop van een ganse speelpleindag. Anderzijds kunnen ze door dergelijke markeringen geremd worden in hun spel.

Vriend(inn)en

Van de peergroep gaat vaak een stimulerende uitdaging of een aantrekkelijk model uit op basis waarvan kinderen hun grenzen weten te verleggen. Kinderen stellen zich onder vrienden op als competente onderhandelaars. Soms lijkt het voor buitenstaanders dat de kinderen woorden hebben, kibbelen of zelfs ruzie maken. In werkelijkheid zijn kinderen op zo'n momenten vaak actief betekenis aan het geven aan hun omgeving en hun spel.

Zussen en broers

De meeste broers en zussen hebben onvermijdelijk iets met elkaar. Broers en zussen hokken opvallend vaak samen op vrije momenten. Ze maken het elkaar makkelijker om de eerste stappen op het speelplein te zetten. Soms waren broers en zussen zelfs onafscheidelijk en vonden ze bijna uitsluitend in hun onderlinge interactie stimulansen om zich als actor op het speelplein te profileren, animatoren, speelmateriaal, speelsysteem of andere factoren ten spijt.

Sfeer

Vooreerst zijn er die elementen die intentioneel bedoeld zijn om sfeer te scheppen. Een goede inkleding kan enthousiasmerend en animerend werken en laat kinderen toe om zich met het speelpleingebeuren te identificeren. Die sfeer is echter ook moeilijk op voorhand te plannen. Hoewel organisatoren van het speelplein enige invloed kunnen uitoefenen, stellen de onderzoekers vast dat vooral kinderen zelf een belangrijke actor zijn in het ontwikkelen van sferen op het speelplein. Daartoe kunnen ze terugvallen op hun rijke verbeelding.

Kinderthema's

Kinderen zijn gevoelig voor rages. Deelnemen aan dergelijke rages geven kinderen het gevoel er bij te horen en stellen hen in staat om een eigen agenda te hebben. In de zomer van 2000 gingen kinderen massaal op in de wereld van Pokémon. Het speelplein zelf kan op de achtergrond raken of maar aantrekkelijk worden naarmate ze in hun Pokémonstreven stappen kunnen zetten. Pokémon diende zich echter ook aan als eindeloze inspirator voor allerlei activiteiten.

Thuis

Voor veel kinderen was 'thuis' niet ver weg tijdens hun verblijf op het speelplein. Dit is ook niet te verwonderen. Hun thuis is de uitvalsbasis van waaruit ze andere sociale ruimtes en praktijken ontdekken. Kinderen refereren echter op zeer diverse wijzen naar hun thuis. Hun band met thuis kan hun actorschap op het speelplein zowel vergroten als beperken.

Opvang

Wanneer kinderen omwille van de nood aan opvang naar het speelplein gaan, zijn ze zich daar terdege bewust van. Het hedendaagse speelpleinwerk opereert op een spanningsveld tussen speelbevordering en de maatschappelijke nood aan kinderopvang. Dit spanningsveld hoeft niet per definitie te wegen op de perceptie van kinderen die naar het speelplein komen. Het is niet omdat het speelplein een uitweg biedt voor het opvangprobleem, dat het speelplein geen keuze kan zijn voor deze kinderen.